

Protokoll fört vid besök den 3 oktober 2012 hos Kriminalvården, anstalten Håga

---

Inledning

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura genomförde enhetschefen Sven-Åke Jansson samt Elisabeth Sjöblom och Lars Olsson den 3 oktober 2012 ett besök hos Kriminalvården, anstalten Håga.

Besöket är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Besökets genomförande

Besöket inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av kriminalvårdschefen Elisabeth Anestad, kriminalvårdsinspektören Jarmo Lehtonen samt klienthandläggaren Harry Lindström. Efter en inledande presentation förevisades anstalten vid en rundvandring. Därefter fördes samtal med personal och intagna. Besöket avslutades med genomgång av gjorda iakttagelser.

Iakttagelser m.m. under besöket

Organisation m.m.

Anstalten Håga, som ligger sju kilometer utanför Södertälje, är en del av Kriminalvårdens verksamhetsområde Hall. Håga blev en kriminalvårdsanstalt 1970. Tidigare fungerade institutionen som ett sjukhus för kriminellt belastade patienter. Då anstalten är ålderstigen har det övervägts om Kriminalvårdens verksamhet i anstalten bör upphöra och att platserna ersätts med en ny enhet inom anstalten Halls område (se till exempel Kriminalvårdens långsiktiga lokalförsörjningsplan, dnr 31-2009-23954).

Anstalten är placerad i Kriminalvårdens säkerhetsklass 2 och har totalt 64 platser. Det finns fyra avdelningar i anstalten. Avdelningarna 1 till 3 är normalavdelningar och har sammanlagt 52 platser. Det finns även en särskild behandlingsavdelning med tolv platser. Avdelningens behandling är inriktad på tolvstegsprogram för

personer med missbruks- och beroendeproblematik. Vid tidpunkten för besöket fanns 56 intagna i anstalten, varav sex på behandlingsavdelningen. Två av de intagna var vid tidpunkten för besöket placerade på den näraliggande anstalten Halls isoleringsavdelning.

I anstalten tjänstgör ungefär 35 personer varav 16 är kriminalvårdare som tjänstgör dagtid. Det är jämn könsfördelning.

De kategorier av intagna som placeras i Håga har ändrats under senare år, vilket bland annat har att göra med att Kriminalvården har ändrat sitt säkerhetsklassificeringssystem (Håga var tidigare kategoriserad som en anstalt i säkerhetsklass D på Kriminalvårdens femgradiga skala där A var högsta säkerhetsklass). I och med att Håga numera är placerad i säkerhetskategori 2 (av tre) placeras många olika typer av intagna i anstalten, ofta är det personer som är dömda för olika narkotikabrott, våldsbrott och tillgreppsbrott. Intagnas strafftider varierar från 14 dagar till livstid. Många intagna är utländska medborgare med utvisning i domen.

Till för några år sedan utgjordes enligt anstalten en stor del av de intagna av drogmisbrukare från Stockholmsområdet. Det förekom därför mycket problem med införsel av droger till anstalten, bland annat genom så kallade inkast (dvs. att personer utanför anstalten kastade in droger över murarna). Enligt anstalten finns små problem med otillåtna droger i anstalten idag.

Behandlingsavdelningen

De tolv behandlingsplatserna i anstalten kommer enligt ett beslut av Kriminalvårdens generaldirektör att tas bort i januari 2013. Beläggningen på avdelningen har sjunkit under senare år, då de kriminalvårdsklienter som vill ha behandling ofta identifieras redan i häkte. De placeras därefter i speciella behandlingsanstalter, som Österåker och Gävle. Enligt anstalten är resultaten för de intagna som gått igenom behandlingsavdelningen i Håga mycket goda.

Avdelningen kommer emellertid även i fortsättningen vara skild från de tre normalavdelningarna och planeras i stället vara inriktad på programverksamhet som IDAP (Integrated Domestic Abuse Programme, inriktat på män som begått våld i nära heterosexuella relationer) och Våga välja (inriktat på drogmisbrukare).

Vålds- och hotincidenter och beslut om avskildhet

Det framkom inga uppgifter vid besöket om att personal utsatt intagna för kränkande behandling eller tillmälen.

Enligt anstalten har fem incidenter rapporterats med hot mot personal från intagna under det senaste året. För motsvarande period har det rapporterats 20 incidenter med hot eller våld mellan intagna.

Enligt anstalten kan det gå lång tid mellan vålds- och hotincidenter mellan intagna. Vid incidenter kan det hända att anstalten flyttar på intagna mellan de olika avdelningarna eller placerar en intagen i avskildhet.

I anstalten finns två bostadsrum för placering av intagna i avskildhet på egen begäran. En intagen som av andra skäl behöver placeras i avskildhet förs till avskildhetsavdelningen i anstalten Hall då det saknas lämpliga lokaler och personalresurser för till exempel sekundbevakning i anstalten Håga. Enligt anstalten har det fattats sammanlagt 47 beslut om avskildhet det senaste året, varav 33 innebar avskildhet i anstalten Hall. Dessutom har 41 beslut om att tillfälligt hålla intagna avskilda från varandra på avdelningen fattats (6 kapitlet 5 § fängelselagen [2010:610]).

Enligt anstalten förutsätts all personal röra sig mycket på avdelningarna. Särskilt kvällstid är det viktigt att se till att riskfyllt ensamarbete undviks och att ingen personal lämnas ensam på ett våningsplan.

Kriminalvårdare som har utbildning i expanderbar batong bär sådan i byxfickan. I anstalten observerades även en lös vit gummibatong. En kriminalvårdare uppgav att han hade utbildning i att använda en sådan batong.

Anstalten omfattas av anstalten Halls säkerhetsapparat.

Bemötande och information till intagna

Anstalten uppgav att intagna får veta allmänna rutiner för anstalten vid inskrivningen samt genom kontaktmän och vid kollegium. Alla dagvårdare fungerar som kontaktmän och enligt anstalten tilldelas varje nyintagen en kontaktman första vardagen efter ankomsten. Enligt anstalten klarar man alltid att upprätta en verkställighetsplan inom en månad.

Personal uppgav att ökade arbetsuppgifter för vårdare samt minskade resurser medfört att möjligheten för personalen att kunna spendera tid och samtala med intagna försämrats under senare år.

En intagen uppgav att information om regler och rättigheter i huvudsak förmedlats av andra intagna.

Bostadsrum och gemensamma utrymmen

Anstaltens bostadsrum och gemensamma utrymmen – med undantag för köken – är genomgående slitna. Intagna tilldelas uppgifter att måla om i gemensamma utrymmen och i bostadsrum.

Bostadsrummen saknar toalett och handfat. Intagna som behöver gå på toaletten nattetid får ringa på nattvakt.

Avdelningarna 1, 2 och 3 ligger i samma byggnad. Intagna kan på så kallad sysselsättningstid på vardagarna röra sig mellan avdelningarna. Från klockan 16.15 vistas de intagna på sin egen avdelning.

Det finns en sporthall med gym och bastu som ligger i anslutning till avdelningarna. En kriminalvårdare tjänstgör i sporthallen.

Intagna uppgav att det är mycket sällsynt att någon intagen ringer på nattetid för att gå på toaletten. De uppgav att det är besvärligt att inte ha handfat och möjlighet att tvätta händerna på rummet.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Anstalten har ingen avgränsad promenadgård utan intagna går promenad innanför anstaltsmurarna runt själva huvudbyggnaderna med bostadsrum. På ena sidan finns en fotbollsplan. Det saknas dock ett särskilt skydd för regn och snö. Två avdelningar har promenad samtidigt. Maximalt får 35 intagna vistas ute samtidigt.

Sysselsättning och aktiviteter m.m.

Enligt anstalten är sysselsättningsgraden i anstalten 80 procent. Många intagna är sysselsatta i keramikverkstaden. Andra är sysselsatta med montering och förpackning. Vissa gruppaktiviteter, t.ex. yoga, cirkelträning och kostträning, räknas också som sysselsättning. Två intagna per avdelning tjänstgör som kokkar i självförvaltningen och en som städansvarig.

Lärcentrum är öppet två dagar i veckan. Några intagna uppgav att de nekats möjligheten att studera på högskolenivå.

Enligt anstalten finns tillgång till alla behandlingsprogram som verksamhetsområdet Hall kan erbjuda, det vill säga 12-stepsprogram, One-to-one, BSF (Beteende Samtal Förändring), Återfallsprevention m.m.

Kontakt med omvärlden

Intagna uppgav att besöksrummen är små och att de önskar tillgång till besökslägenhet. Intagna uppgav även att telefonerna är slitna med dålig hörbarhet och att det i jämförelse med andra anstalter är svårt att få telefontillstånd till mobiltelefon och IP-telefoner.

Anstalten besöks regelbundet av självvårdare från Svenska kyrkan och frikyrkan. Det går även att förmedla kontakt med imam och katolsk präst. Det finns besöksgrupper från föreningen Livskraft i Södertälje och föreningen X-Cons.

Hälso- och sjukvård

I anstalten tjänstgör en sjuksköterska på 60 procent. En psykiatriker respektive en somatiker kommer till anstalten varannan vecka. Verksamhetsområdet har även en anställd psykolog.

Intagna kan träffa sjuksköterskan genom att lämna en s.k. systerlapp eller på särskild telefontid eller genom att kontakta samordnare. Sjuksköterskan kallar endast intagna som själva inställt sig i anstalten till ett ankomstsamtal och hälsoundersökning, det vill säga inte de intagna som förflyttats från en annan anstalt eller häkte.

Intagna uppgav att väntetiden till sjukvård är för lång och att de inte fått läkarundersökningar de sett sig vara i behov av. Intagna uppgav även att det tar tid att få komma till tandläkare i anstalten Hall och att det är dyrt. Några intagna uppgav att det dröjde länge innan de fick träffa optiker.

Självförvaltning m.m.

Maten i anstalten har tidigare hämtats från anstalten Hall, men sedan hösten 2012 har anstalten fullständig självförvaltning vad gäller mat. Både intagna och personal uppgav att detta är uppskattat och att maten är varierad och bra.

Intagna uppgav att anstalten även har självförvaltning vad gäller hygienartiklar och att detta medför att vissa produkter, som pappershanddukar, kan ta slut väldigt snabbt.

I anstalten finns en kiosk som är öppen en gång per vecka. Intagna klagade på dåligt utbud och höga priser.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelserna vid besöket. Anstalten anförde i huvudsak följande.

Det stämmer att kriminalvårdare under senare år har fått fler och fler uppgifter (kontaktmannaskap, upprättande av verkställighetsplan etc.) och ökade krav på att genomgå utbildningar och övningar samtidigt som personalresurserna minskat.

Vidare kan intagna ringa nattvakt om de vill gå på toaletten på natten, men problemet är ofta att intagna inte vill störa varandra nattetid eller synas prata med personal när andra intagna inte är med. Intagna kan få en urinflaska ("kissanka") att ha på rummet nattetid. Intagna kan också ta med sig papper in i bostadsrummet att torka händerna på.

Vad gäller tillgången till högre utbildning är det troligen inte möjligt att påbörja högskolestudier i anstalten, utan bara att fortsätta redan påbörjade studier. Det finns särskilda svårigheter med att bedriva högskolestudier då sådana ofta kräver datortillgång.

Anstalten medgav att mottagningen för bärbara telefoner generellt är dålig i anstalten och det framhölls att det även finns stationära telefoner. Anstalten förbjuder inte alla samtal till mobiltelefoner eller IP-telefoner, särskilt samtal till maka eller barn, men Håga är en klass 2-anstalt där Kriminalvården står för riskbedömningen.

Väntetiden för tillgång till tandläkare är enligt anstalten inte lång jämfört med utsidan. Intagna accepterar ofta inte att de måste betala för tandläkarbesök, och visar ofta heller ingen förståelse för att de ibland behöver ta en antibiotikakur innan de kan genomgå tandläkarbehandling.

Anstalten erbjuder inte permission för att besöka optiker. Man försöker samla ihop flera intagna som anmält behov av synundersökning och ordnar därefter besök hos optiker i anstalten.

Slutligen vill anstalten gärna fortsätta med självförvaltning, men det kan finnas begränsningar för byggnaden i frågor om ventilation och brandsäkerhet. Vad gäller hygienartiklar som diskmedel och pappershanddukar har anstalten tidigare låtit intagna ta sådana själva trots att det egentligen ska ingå i självförvaltningen. Intagna bör lära sig att vara sparsamma i sin förbrukning, men det kan finnas behov att anstalten bjuder på mer.

Jag har tagit del av protokollet. Jag finner inte skäl att göra något uttalande eller vidta någon annan åtgärd med anledning av vad som framkommit.

Elisabet Fura